

**І.І. Караткевіч, С.А. Важнік,
В.І. Уласевіч, В.І. Караткевіч**

**БЕЛАРУСКАЯ
ЛЕКСІКА І ГРАМАТЫКА:
МОЎНАЯ СТЫХІЯ І МОЎНАЯ НОРМА**

Дапаможнік

Кіеў, 2018

УДК 811.161.3(091)(076.6)

Б43

Рэцэнзенты:

кафедра агульнага і славянскага мовазнаўства ўстанова адукацыі
«Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт»;

кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік,
намеснік дырэктара па навуковай рабоце Інстытута мовазнаўства
імя А.А. Патабні Нацыянальнай акадэміі навук Украіны

А.І. Скапненка

Караткевіч, І.І.

Беларуская лексіка і граматыка: моўная стыхія і моўная норма : Дапаможнік / І.І. Караткевіч, С.А. Важнік, В.І. Уласевіч, В.І. Караткевіч. – Кіеў : Видавництво Ліра-К, 2018. – 140 с.

ISBN 978-617-7605-96-5

Дапаможнік адлюстроўвае сацыяльны і ўнутрымоўны аспекты развіцця і нармалізацыі беларускай лексікі і граматыкі. Яго матэрыялы могуць быць выкарыстаны пры вывучэнні гісторыі беларускай мовы, лексікалогіі, лексікаграфіі і сінтаксісу сучаснай беларускай мовы. Дапаможнік садзейнічае тэарэтычнаму засваенню і замацаванню навыкаў працы з лексіка-граматычным і лексікаграфічным матэрыялам. Пасля кожнага раздзела змешчаны кантрольныя пытанні і заданні для самастойнай праверкі ведаў, спіс літаратуры па тэме. У дадатку прадстаўлены ілюстратыўны матэрыял, які фіксуе цікавыя і паказальныя змены ў працэсе ўнармавання беларускай літаратурнай мовы.

Прызначаны для студэнтаў філалагічных спецыяльнасцей, выкладчыкаў, усіх тых, хто цікавіцца гісторыяй і кадыфікацыяй мовы.

УДК 811.161.3(091)(076.6)

ISBN 978-617-7605-96-5

© Караткевіч І.І., Важнік С.А.,
Уласевіч В.І., Караткевіч В.І., 2018
© Видавництво Ліра-К, 2018

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА	5
-----------------------	---

РАЗДЗЕЛ 1. Лексічныя нормы беларускай літаратурнай мовы:

погляд у мінулае

1.1. Тэорыя нормы.....	8
1.2. Асноўныя этапы станаўлення беларускай моўнай нормы ...	14
1.3. Сацыяльныя аспекты моўнай сітуацыі 1920-х гг.	20
1.4. Лексікаграфія 1920-х гг. і моўны працэс	28
1.5. Адлюстраванне асноўных сродкаў намінацыі ў лексікаграфічных даведніках 1920-х гг.	33
<i>Кантрольныя пытанні і заданні</i>	45
<i>Рэкамендаваная літаратура</i>	45

РАЗДЗЕЛ 2. Станаўленне і дынаміка сінтаксічнай нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы

2.1. Спроба перыядызацыі працэсу станаўлення і развіцця сінтаксічнай нормы	49
2.2. Некаторыя асаблівасці беларускага сінтаксісу канца XIX ст.– пачатку XX ст.	51
2.3. Сінтаксічная норма беларускай літаратурнай мовы 20-30-х гг. XX ст.	55
2.4. Тыпалогія сінтаксічных інавацый у сучаснай беларускай літаратурнай мове	57
2.5. Сінтаксічная норма сучаснай беларускай літаратурнай мовы.....	58
2.6. Тэарэтычныя перадумовы развіцця беларускага сінтаксісу.....	60
<i>Кантрольныя пытанні і заданні</i>	69
<i>Рэкамендаваная літаратура</i>	69

РАЗДЗЕЛ 3. Наватворы ў беларускай лексіцы канца XX – пачатку XXI ст.

3.1. Лексічныя працэсы ў беларускай мове канца XX – пачатку XXI ст.	74
3.2. Складаныя словы.....	77
3.3. Прэфіксальныя і прэфіксальна-суфіксальныя ўтварэнні.....	86
3.4. Суфіксальныя ўтварэнні	89

3.4.1. Асабовыя назоўнікі	89
3.4.2. Суфіксальныя ўнівербаты	94
3.4.3. Суфіксальныя прыметнікі	99
3.4.4. Нульсуфіксальныя назоўнікі	105
<i>Кантрольныя пытанні і заданні .....</i>	<i>112</i>
<i>Рэкамендаваная літаратура .....</i>	<i>113</i>
ВЫСНОВЫ	117
ДАДАТАК	122

ПРАДМОВА

За перыяд канца XX – пачатку XXI ст. відавочна павысілася ўвага да самабытнага беларускага слова, што выклікала зварот да форм, пашыраных у 20-я гг. XX ст. Імкненне пазбегнуць або замяніць нематываванае запазычанне прывяло ў сучаснай беларускай мове, у прыватнасці, у публіцыстыцы, да ўдакладнення структуры некаторых вытворных слоў, замены або колькаснага змянення афіксаў у словаформах: *абраны* замест *выбраны*; *панішчыць* замест *знішчыць*; *апавяданнік*, *даследнік* замест *апавядальнік*, *даследчык*; *выступ*, *выстава*, *тэза* замест *выступленне*, *выстаўка*, *тэзіс* і інш.

У апошнія дзесяцігоддзі беларуская мова папоўнілася значнай колькасцю новых слоў, некаторыя з іх не абазначаюць новыя паняцці, а з’яўляюцца дублетамі нарматыўных лексем. Адною з характарыстычных рыс беларускай мовы гэтага перыяду выступае тэндэнцыя да замены лексічных адзінак, агульных з рускай мовай, уласнамоўнымі наватворамі або запазычаннямі з польскай і ўкраінскай моў.

Адначасова працягваюць праяўляцца моцныя інтэрнацыяналізацыйныя працэсы, абумоўленыя глабалізацыйнымі тэндэнцыямі, а таксама жаданнем увайсці ў еўрапейскую моўную супольнасць, мець агульны тэрміналагічны фонд і ўвогуле большай «прэстыжнасцю» ўжывання некаторых лексічных адзінак у побытавым і прафесійным маўленні (*трэнд* замест *напрамак*, *мэседж* замест *насланне*, *наведамленне* і інш.).

Змены ў сучаснай сістэме беларускай лексікі і словаўтварэння залежаць, як і ў 1920-я гады, ад унутры- і пазамоўных фактараў і выцякаюць з імкнення грамадскасці пераарыентаваць развіццё нацыянальнай літаратурнай мовы на шлях умацавання яе самабытнасці, пазбаўлення ад таго, што штучна прышчэплівалася ёй у папярэднія гістарычныя перыяды, і ў той жа час з жадання зрабіць моўную сістэму больш гнуткай і пранікальнай для іншамоўных уплываў.

Актыўную творчую дзейнасць нацыянальнай інтэлігенцыі 20-х гадоў ХХ ст. можна лічыць узорам для сучасных моўных інавацый на Беларусі. Таму аўтары прапанаванага дапаможніка лічаць неабходным правесці своеасаблівую лінгвістычную паралель паміж абазначанымі перыядамі, каб засяродзіць увагу на дынамічным характары моўнай нормы, на яе зменлівасці, залежнасці ад унутры- і пазамоўных складнікаў, уплыве на моўную сістэму і, у пэўнай ступені, на грамадскае жыццё.

Дапаможнік падзяляецца на асобныя тэарэтыка-практычныя раздзелы, якія маюць на мэце асвятліць гісторыка-сацыяльныя і ўласналінгвістычныя перадумовы станаўлення, пераемнасці і існавання на цяперашнім этапе лексічнай і граматычнай норм беларускай літаратурнай мовы. З гэтай мэтай аўтары палічылі мэтазгодным канкрэтызаваць паняцці нацыянальнай і літаратурнай мовы, моўнай нормы, кадыфікацыі. Апісанне асноўных этапаў станаўлення моўных норм паспрыяе разуменню неаддзельнасці беларускай моўнай творчасці ад гісторыка-культурнага працэсу і наогул ад агульнага гістарычнага кантэксту.

Аўтары дапаможніка:

І.І. Караткевіч – раздзел «Лексічныя нормы беларускай літаратурнай мовы: погляд у мінулае»;

С.А. Важнік – раздзел «Станаўленне і дынаміка сінтаксічнай нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы»;

В.І. Уласевіч – раздзел «Наватворы ў беларускай лексіцы канца ХХ – пачатку ХХІ ст.»;

В.І. Караткевіч – дадатак.

Кантрольныя пытанні і заданні, а таксама бібліяграфічны спіс да кожнага блока закліканы замацаваць тэарэтычныя веды і навыкі практычнага аналізу моўнага матэрыялу. Тэксты, змешчаныя ў дадатку, прызначаны для адпрацоўкі ўменняў параўноўваць усе віды норм беларускай мовы і іх дынаміку ў розных перыяды, у розных арфаграфічных варыянтах і розных умовах яе функцыянавання.

Прапанаваныя ў дапаможніку матэрыялы могуць быць выкарыстаны пры вывучэнні такіх дысцыплін, як «Сучасная беларуская мова», «Гістарычная граматыка беларускай мовы», «Гісторыя беларускай літаратурнай мовы», «Гісторыя беларускага мовазнаўства».

Стварэнне гэтай кнігі выклікана неабходнасцю згрупаваць і дапоўніць тэарэтычныя веды адносна паняцця 'моўная норма' і на

прыкладах з канкрэтнага гісторыка-сацыялагічнага і лінгвістычнага матэрыялу паказаць складанасць нармалізацыі і кадывікацыі беларускай літаратурнай мовы, а таксама нястомную працу (а часам і грамадзянскую мужнасць) тых айчынных навукоўцаў, грамадскіх і культурных дзеячаў, проста неаб'якавых рупліўцаў на ніве беларушчыны, дзякуючы намаганням якіх беларуская мова набыла сваё «літаратурнае аблічча» і стала сапраўды нацыянальнай.

РАЗДЗЕЛ 1.

ЛЕКСІЧНЫЯ НОРМЫ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЫ: ПОГЛЯД У МІНУЛАЕ

1.1. Тэорыя нормы

1.1.1. Нацыянальная мова – агульная мова ўсёй нацыі, якая фарміруецца адначасова з нацыяй і ў значнай ступені абумоўлівае яе станаўленне, існаванне і развіццё як на тэрыторыі, якую займае нацыя, так і за яе межамі (дзяспара).

Нацыянальная мова існуе ў вуснай і пісьмовай *формах*. З цягам часу яна прыстасоўваецца да розных відаў чалавечай дзейнасці, да грамадскага ладу, нацыянальнага светаўспрымання, апрацоўваецца і ўдасканальваецца майстрамі слова. Так узнікае сістэма *функцыянальных стыляў* і вышэйшая форма нацыянальнай мовы – **літаратурная мова** – апрацаваная, упарадкаваная і нармалізаваная форма нацыянальнай мовы, якая прымаецца яе носбітамі за ўзорную, абслугоўвае разнастайныя культурныя патрэбы народа. Гэта гістарычна складзеная сістэма моўных элементаў і маўленчых сродкаў, якія прайшлі працяглую культурную «апрацоўку» ў тэкстах аўтарытэтных носбітаў мовы і ў вусным маўленні адукаваных прадстаўнікоў нацыі. Літаратурная мова з'яўляецца мовай мастацкай літаратуры, публіцыстыкі, перыядычнага друку, радыё, тэатра, навукі, дзяржаўных устаноў, школы і г.д., таму яна проціпастаўляецца народна-размоўнаму маўленню: тэрытарыяльным і сацыяльным дыялектам, а таксама прастамоўю – некадыфікаванаму вуснаму маўленню абмежаванай тэматыкі, г. зн. займае дамінуючую пазіцыю ў нацыянальнай мове.

Літаратурнай мове ўласцівы шэраг *прымет*, якія вылучаюць яе сярод іншых форм існавання нацыянальнай мовы: функцыянальная мнагазначнасць, наяўнасць пісьмова-кніжнай і вусна-размоўнай разнавіднасцей, стылістычная дыферэнцыяцыя і варыятыўнасць, высокая ступень апрацаванасці, агульнаабавязковасць норм,

тэндэнцыя да рэгламентацыі, упарадкаванасць, стабільнасць, бесперапыннасць традыцыі, абавязковасць для ўсіх членаў моўнага калектыву. Выкарыстанне літаратурнай мовы характарызуецца высокай сацыяльнай прэстыжнасцю і залежыць ад валодання агульнапрынятымі нормаў і адукацыі носьбітаў мовы.

1.1.2. Сярод усёй разнастайнасці характарыстык літаратурнай мовы асабліва вылучаецца яе **нарматыўнасць**, г.зн. наяўнасць пісьмова замацаваных **норм** – выпрацаваных грамадствам, культываваных і кадыфікаваных (пісьмова замацаваных у слоўніках, граматыках) правілаў, узораў, якім падпарадкоўваюцца вымаўленне і напісанне слоў, ужыванне граматычных форм, будова словазлучэнняў і сказаў. З паняццем нормы цесна звязаны ўяўленні пра літаратурна правільнае маўленне – адзнаку агульнай культуры чалавека. Норма мае двухбаковы характар: з аднаго боку, яна заключае ў сабе аб'ектыўныя ўласцівасці мовы, з другога – сацыяльны моўны густ, грамадскую ацэнчанасць.

Надзеінае функцыянаванне літаратурнай мовы забяспечваюць наступныя нормы:

– арфаграфічныя (правілы напісання слоў – перадача на пісьме асобных гукаў і іх спалучэнняў, напісанні злітна, асобна, праз дэфіс, ужыванне вялікай літары і скарачэнняў);

– арфаэпічныя (нормы вымаўлення гукаў, спалучэнняў гукаў, слоў і спалучэнняў слоў);

– словаўтваральныя (рэгулююць правільны выбар афіксаў пры ўтварэнні слоў, напрыклад, выкарыстанне суфіксаў **-еў-**, **-аў-** у прыналежных прыметніках *Калеў*, *бацькаў* замест *Колін*, *бацькін*);

– марфалагічныя (замацоўваюць правільнае выкарыстанне моўных сродкаў паводле іх прыналежнасці да пэўных часцін мовы, напрыклад, прыметнікі мужчынскага роду пры назоўніках *боль*, *медаль* і пад.);

– сінтаксічныя (забяспечваюць правільныя формы кіравання і дапасавання, напрыклад: *чуць на свае вушы*);

– лексічныя (правільнасць выбару слова, дарэчнасць яго прымянення, напрыклад, ужыванне паронімаў, сінонімаў);

– пунктуацыйныя (забяспечваюць правільную пастаноўку знакаў прыпынку).

Норма – катэгорыя дынамічная: з'яўляючыся ў асноўным стабільнай, устойлівай, яна можа змяняцца або прыстасоўвацца да

патрэб грамадства, што выцякае з прыроды мовы як зменлівай з'явы, якая ўлічвае надзённыя патрэбы чалавечай супольнасці. Аднак асноўнымі характарыстыкамі моўнай нормы з'яўляюцца адначасова **стабільнасці і дынамічнасці, варыянтнасць, стылістычная дыферэнцыяцыя і кадыфікаванасць.**

1.1.3. Стабільнасць літаратурнай нормы адносна моўнай сістэмы – гэта пэўнае адзінства, якое забяспечвае функцыянаванне літаратурнай мовы. Адзнака і ўмова адзінства літаратурнай нормы выцякае з надтэрытарыяльнага характару літаратурнай мовы. А ўмову стабільнасці варта ўзгадніць з **дынамічнасцю** нормы – прыроднай зменлівасцю, уласцівай мове як сацыяльнай з'яве гістарычнага характару. Жыццё мовы працякае як у дыяхраніі (адны нормы адыходзяць у мінулае, другія нараджаюцца), так і ў сінхраніі (саборнічаюць паміж сабой розныя варыянты – прэтэндэнты на нарматыўнасць). Канечне, тэмпы змен на розных моўных узроўнях неаднолькавыя. Напрыклад, надзвычай актыўна пад уплывам моўнай стыхіі адбываецца пранікненне ў мову новых націскаў, якія пачынаюць ужывацца паралельна са старымі нарматыўнымі. А вось на сінтаксічным узроўні літаратурная норма дастаткова ўстойлівая. Паколькі яе эвалюцыйнае развіццё абумоўлена перш за ўсё патрэбамі грамадскай камунікацыі, то значныя змены адбываюцца не ў самім наборы сінтаксічных сродкаў, а ў спосабах і частаце ўжывання гэтых сродкаў.

Найбольш відавочныя змены адбываюцца ў лексіцы. Гэта абумоўлена тым, што, па-першае, колькасць лексічных адзінак значна перавышае колькасць адзінак іншых узроўняў (фанем, марфем і інш.), а па-другое, лексіка непасрэдна звязана з рэчаіснасцю і пастаянна рэагуе на змены ў грамадскім жыцці: словы з'яўляюцца разам з новымі прадметамі і з'явамі, калі ўзнікае патрэба іх намінацыі, і паступова знікаюць разам з імі або набываюць новыя значэнні.

1.1.4. Характэрнай адзнакай літаратурнай нормы з'яўляецца **варыянтнасць** – выбар адназначных элементаў, што суіснуюць у моўнай сістэме. Да ўзнікнення варыянтнасці, а значыць, да сінаніміі моўных сродкаў, прыводзіць частковае змяненне (мадыфікацыя) гукавой абалонкі слова пры захаванні тоеснасці значэння.

Варыянтнасць лексікі вызначаецца ў залежнасці ад таго, што змяняецца ў слове – яго вымаўленне, граматычная катэгорыя ці словаўтваральны афікс. У залежнасці ад гэтага вылучаюцца:

– акцэнталагічныя (акцэнтуацыйныя) варыянты – перамяшчэнні націску ў слове (*гра́фіці* – *графі́ці*, *до́лар* – *даля́р*, *існу́е* – *існу́е*, *пасяджэ́нне* – *пасе́джанне*);

– арфаэпічныя (вымаўленчыя) варыянты – непаслядоўнасць у вымаўленні гукаў або гукаспалучэнняў (*сэсія* – *сесія*, *камп'ютар* – *кампу́тар*, *джойстык* – *джойсцік*, *дысплэй* – *дысплей*);

– фанетычныя варыянты – узнікненне прыстаўных гукаў, чаргаванне, перастаноўка і змена колькасці гукаў і складоў пры вымаўленні слова (*атэль* – *гатэль*, *напашкі* – *напашкі*, *ашчаперыць* – *ашчарэпіць*, *можа* – *мо*, *таэквандо* – *тэквандо* – *тхэквандо*);

– граматычныя варыянты – змена граматычнай катэгорыі слова (*назоў* (м.р.) – *назова* (ж.р.) – *назоўе* (н.р.); *парэнчы* (мн. л.) – *парэнча* (адз. л.); *ахапак* (м.р.) – *ахапка* (ж.р.); *рукаў* (м.р.) – *рукаво* (н.р.));

– словаўтваральныя варыянты – вар'іраванне афіксаў (*прыблізіць* – *наблізіць*, *бізнесмен* – *бізнесовец*, *спартсмен* – *спартовец*, *шоу-бізнес* – *шоу-біз*, *выступовец* – *выступальнік* – *выступальшчык* – *выступанец* – *выступант* – *выступоўца*).

– арфаграфічныя варыянты – напісанні, заснаваныя на альтэрнатыўнай арфаграфічнай сістэме. Для беларускай мовы арфаграфічна варыянтнай можа лічыцца *тарашкевіца* – моўны стандарт, які быў створаны Б.А. Тарашкевічам і зафіксаваны ім у падручніку «Беларуская граматыка для школ» (Вільня, 1918 г.). Тарашкевіцай выдаецца частка беларускамоўных мастацкіх і перакладных твораў, ёй карыстаецца беларускі эмігранцкі друк.

Лексіка-граматычныя мадыфікацыі часцей за ўсё ўзнікаюць у тым выпадку, калі ўжо вядомая форма традыцыйнага ўжывання перастае задавальняць патрэбы моўцаў або ўзнікае канкурэнцыя словаўтваральных сродкаў. Варыянтнасць можна разглядаць таксама і як вынік адставання лексікаграфічнай фіксацыі новых лексічных фактаў ад жывой практыкі ўжывання слова, што асабліва характэрна для сучаснага беларускага маўлення. Таксама прычынамі ўзнікнення варыянтнасці могуць быць пранікненне ў мову запазычанняў і ўплыў некадыфікаваных моўных структур на літаратурную мову.

Увогуле ў асаблівасцях сістэмы і структуры кожнай мовы закладзена магчымасць варыянтных нарматыўных рэалізацый. Аднак само з'яўленне некалькіх адназначных (монасемантычных) або сінанімічных элементаў цалкам залежыць ад асаблівасцей функцыянавання мовы ў пэўным соцыуме. Напрыклад, у перакладных і тэрміналагічных слоўніках 20-х гг. XX ст. адначасова прапаноўвалася значная колькасць эквівалентных варыянтных моўных адзінак – агульнаразумелых, дыялектных, запазычаных, часам аказіянальных: *разговаривать* – *размаўляць*, *гаманіць*, *гутарыць*, *зюкаць*; *ничтожество* – *ніштожнасць*, *нічогасць*, *бязвартасць*; *варенье* – *варэнне*, *канфітуры*; *сектор* – *вырэзак*, *сектор кулі*, *кругавыраз*, *эक्टर*, *эктар*, *адцінак*. Але паступова колькасць такіх варыянтаў змяншалася.

У наш час варыянтнасць моўных сродкаў мае выгляд канкурэнцыі сінонімаў рознага паходжання і складу: *сумніўны* – *сумнеўны*, *выступоўца* – *выступач*, *знакаміты* – *выбітны*, *май* – *травень*, *тыраж* – *наклад*, *апавяданне* – *апавед*, *назва* – *назоў*, *паражэнне* – *параза*, *мысліцель* – *мысляр* і інш.

1.1.5. Стылістычная дыферэнцыяцыя як адзнака літаратурнай нормы выяўляецца ў існаванні спецыфічных сродкаў, замацаваных за формай мовы (вуснай або пісьмовай), за пэўным функцыянальным стылем мовы або за канкрэтнай стылістычнай сітуацыяй.

Лексіку сучаснай беларускай літаратурнай мовы адносна яе стылістычнай дыферэнцыяцыі падзяляюць на дзве вялікія групы – *стылістычна нейтральную* (міжстылёвую, без абмежаванняў ужывальную у розных стылях) і *стылістычна афарбаваную* (тэрміны, прафесіяналізмы, жарганізмы, прастамоўе, устарэлыя словы, паэтычныя неалагізмы і інш.).

Змены стылістычнага статусу лексічных норм беларускай літаратурнай мовы адбываюцца ў такіх напрамках: 1) нейтралізацыя стылістычнай афарбоўкі слова ці лексіка-семантычнага варыянта, страта моўнай адзінкай вузка тэрміналагічнай або высока-кніжнай ці ўстарэлай афарбоўкі (*перспектыва*, *экалогія*, *ардынарны*, *інертны*, *унесці лепту*, *дабрачынны фонд*); 2) развіццё стылістычнай афарбоўкі слова ці лексіка-семантычнага варыянта (*інфармацыйны* 'які мае адносіны да інфармацыі' → 'які мае адносіны да захавання і перапрацоўкі інфармацыі'; звязаны з камп'ютарнай тэхнікай');

*культавы 'які мае адносіны да культу, служэння боствам' → 'папулярны, ушаноўваемы, варты захаплення'; талерантнасць 'зніжэнне рэакцыі на лекавыя рэчывы, прывыканне арганізму' → 'цярпімасць да іншага светаўспрымання'); 3) пераразмеркаванне паміж рознымі групамі стылістычна афарбаванай лексікі – дэмакратызацыя лексікі, г. зн. уваходжанне ў нейтральны, агульнаўжывальны слоўнік элементаў прастамоўя, жаргону, вузкапрафесійных слоў (*бюджэтнік, наезд, кінуць, тармазіць, тусоўка, разборка, кліп, накладка, ляп*).*

1.1.6. Істотнай прыметай літаратурнай мовы з'яўляецца **кадыфікаванасць** яе форм. Кадыфікацыя – гэта ўстанаўленне аб'ектыўных норм, сукупнасць правіл пра ўжыванне слоў, словаформ, канструкцый ва ўсіх стылях літаратурнай мовы, афіцыйнае замацаванне і апісанне ў слоўніках, граматыках, даведніках, энцыклапедыях. Акрамя таго, кадыфікаванай сістэме норм навучаюць у сярэдняй школе, яны абавязковыя для друкаваных і электронных СМІ, розных відаў друкаванай прадукцыі, для тэатра, эстрады, усіх відаў публічных выступленняў, афіцыйнай дакументацыі.

Кадыфікацыя – вынік навуковага вывучэння заканамернасцей дзеяння нормы на пэўным этапе развіцця мовы. Суадносная пара «норма – кадыфікацыя» існуе толькі адносна да літаратурнай мовы. Кадыфікацыя забяспечвае большую стойкасць нормы, прадухіляе яе стыхійныя і некантраляваныя змены.

Кадыфікацыя – гэта адлюстраванне ўзроўню ведання рэальнай моўнай нормы. У нацыянальнай мове заўсёды знаходзіцца ва ўжыванні лексіка, афіцыйна (лексікаграфічна) не прызнаная нарматыўнай. Неадэкватнасць кадыфікацыі рэальнай нормы з'яўляецца выражэннем адной з асноўных супярэчнасцей шматфункцыянальнасці літаратурнай мовы – супярэчнасці паміж бесперапыннай зменай мовы і тэндэнцыяй да стабільнасці яе літаратурнай (асабліва пісьмовай) формы. Такім чынам, літаратурная норма аб'ядноўвае ў сабе традыцыю і мэтанакіраваную кадыфікацыю. Хаця маўленчая практыка носьбітаў мовы ў цэлым арыентуецца на норму, паміж нарматыўнымі ўстаноўкамі і прадпісаннямі і рэальным ужываннем мовы заўсёды маецца пэўны разрыў: практыка не заўсёды падпарадкоўваецца нарматыўным рэкамендацыям.